

שי צבי חובת הלבבות

פרשת לך

דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיצה והקימה והשיחה וכל זרכי גופך, יהיו כולם לעבודת זוראך, או לדבר הגורם עבודתו, שאפילו היה זמא ורעב, אם כלל ושתה להנאתו אינו משוזה, אלא יתכוין שיאכל וישתה כפי חיותו, לעבוד את זוראו, עכ"ד.

וזדו שחמר הכחוז ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו. פירוש, כל מה שהעלה ממזרים, היו נחשבים לשלו ממס. ואף כי ואברם כבוד מאד במקנה בכסף ובזהב, וקניני העולם הזה הרי אינם נחשבים אלא לשל אחרים, מכל מקום אלא אברהם שאני, והטעם משום וילך למפעיו - לצד דרוס. והיינו משום שכוונתו בהשגת קניני העולם היתה לצורך גבוה, למען יוכל על ידם להשיג את שלימות החכמה הנרמזת בדרוס, ולכן נחשבו גם הם בכלל מעשיו הטובים, לקבל עליהם שכר לחיי נחם.

*

ויאמר אברם אדני ה' מה תתן לי ואנכי הולך עירי. נראה לצאר בדרך רמז ומליצה, בהקדם מה שכתב בחובות הלבבות (בהקדמה)¹, כי האמונה באחדות הצורא אינה יכולה להתקיים באדם כשלצדו להוט אחר אהבת העולם, וכשהוא נוטה אל תאוותיו, ורק כשהוא משתדל לפרוש ממותרות העולם ומעדניו, אז מתקיים אמונת היחוד בצבו, עכ"ד.

והעצה איך להתנור מהנאות העולם ומותרותיו, היא לרכוש את מדת הענוה, וכמו שכתב בחובות הלבבות (שער הכנייה, פק ג'²), כי העניו שמח בחלקו, והוא מסתפק במה שהזמין לו זוראו, הן באכילה, והן במלבושים, והן בשאר זרכי הגוף, ולא כן בעל הגאווה, אפילו אם ישיג עולם ומלואו, לא יחא זה מספיק עבורו, ותמיד ירצה יותר, עכ"ד. הרי שהעניו אינו רודף אחר מותרות העולם והנאותיו, ומסתפק במה שיש לו.

וזדו יש לרמוז בלשון הכחוז ויאמר אברם אדני ה' מה' תתן לי. היינו שהסתכן אברהם שיתן לו השי"ת בחינת 'מה' שהיא ענוה, וכמו שנחמר (שמות טו, ז) 'ונחנו מה'. ואמר הטעם, מדוע הוא מבקש להשיג את מדת הענוה, משום שזולתה 'ואנכי' - האמונה באנכי ה' אליך, הולך עירי. פירש רש"י: 'עירי לשון חורבן'. והיינו שזולת הענוה עלולה האמונה באחדות הצורא להיחרב אצלו חלילה, אצל זהיומו עניו ושפל רוח, יצוא להנור ממותרות העולם ותענוגיו, ואז מתקיים האמונה בצבו.

ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט עמו הנגבה ואברם כבוד מאד במקנה בכסף ובזהב וילך למפעיו מנגב ועד בית אל וגו'. וציאר בקדושת יום טוב (כ"א), כי התורה דרשה בשבחיו של אברהם אבינו, שכל מגמתו לא היתה רק להוסיף אומץ בהשגת החכמה, וכמו שנחמר לעיל (י"ב, ט) 'ויסע אברהם הלוך ונסוע הנגבה' - שכל נסיעותיו ועבודתו היו לצד דרוס, ועל דרך דמרינן (בגא ברא סה:): 'הרואה להחכים ידריס'. ואף שהיה רכוש רב, ומי שיש לו מנה רואה מאתים, ומשתדל בכל עת להרבות עושר מקנה וקנין, אצל אברהם כל כוונתו היתה רק להרבות קדושה וחכמה. וזהו שנחמר ויעל אברם וגו' 'הנגבה' - לצד דרוס, מקום שהחכמה שואף זורח הוא שם, והגם כי ואברם כבוד מאד במקנה בכסף ובזהב, ומי שיש לו מנה רואה מאתים, עם כל זה וילך למפעיו כמתחלה לצד דרומית, ולא נתן עיניו ולבו להגדיל קנינו, אלא להוסיף נח וחיל לעשות נחת רוח לשמו יתברך, עכ"ד.

ולדרבו בקודש נראה להוסיף ציור בפירוש דקרא, ובהקדם המצואר בחובות הלבבות (שער הכנייה, פק ג'³), כי האיש הנבון יודע כי צימו בעולם הצא הוא שלו באמת, והוא משתדל למענו בכל יכלתו, כמי שעוסק במלאכת עממו, אצל עניי עולם הזה אינם שלו, והוא משתדל למענם רק על פי ההכרח, כאדם העוסק במלאכת אחרים, עכ"ד.

ובסידורו של שבת (חלק ב' דרוש ג', פק ג') ציאר בזה הכחוז (במדבר ה, י) 'ואיש את קדשיו לו יהיו'. פירוש, מה שאדם עושה בעסקי הקודש, שהם תורה ומצוות, זהו שלו ממס, כי נשאר אחר לחיי נחם, אצל עסקי חול אשר לא בקודש המה, אינם שלו, כי הוא עמיד לעוונות לאחרים חילו, עכ"ד.

אולם כבר כתב בחובות הלבבות (שער עבודת האלקים, פק ט'⁴), כי העובד את זוראו, נחשבים מעשי הרשות שלו, כאכילה ושתיה ושאר זרכי הגוף, בכלל מעשיו הטובים, והוא מקבל עליהם שכר כמו על מצוות גמורות, מאחר שכל אלה הוא מתקן הגוף ומחזקו לעבודת זוראו, עכ"ד. ולפי זה יש מציאות, שגם עניי עולם הזה יחשבו לאדם כשלו ממס, ויקבל עליהם שכר לחיי נחם.

אך דעת לנבון נקל, שלא נחמר זה אלא צמי שבאמת מכוון בעת עסקו בזרכי הגוף לצורך גבוה, למען יחא גופו צריח ושלם לעבודת הצורא, ולא להתענג במעדני העולם, וכמו שהסיר על זה בשלחן ערוך (סעף רל"א, סעף ה') צוה הלשון: 'בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הצורא יתברך, שאפילו

1) וזה לשונו: יחידו בלב שלם לא יתקיים בנפש המאמין בשלבו שיפיר בין אהבת עולם ונחמה אל תאוותיו והבחימות, ואם ישתדל לפנות את לבבו ולחלק את מצפוניו ממותרי העולם ולפרוש ממעדינו, יתקיים ויחידו השלם בלבו ויעל אל מעלתו, עכ"ד.

2) וזה לשונו: שיטתה בחלקי, כי מי שנכנסה בו הגאווה והגדולה, אין העולם וכל אשר בו מספיק לו לכלולתו, לגובה לבו ובוותו מה שהגיע לחלקו ממנו. ובאשר יחיה נכבד, אין לנפשו אצלו שום מעלה, ומה שמזדמן לו מן העולם, הוא מסתפק בו למזונותיו ולספקו. וזה וביאורו למנוחת נפשו ומנוח פחדו, יאכל מה שזדמן לו, וילבש מה שימצא, וישן באשר ימצא, והמעט מן העולם מספיק לו עם כניעתו. והגאווה כולו לא ימלא מחסורו עם גובה לבו ונאותו, עכ"ד.

3) וזה לשונו: והמשביל, כאשר יעיון במשל הזה, יתבונן ממנו עניני אחריותו, אשר היא ביתו באמת, ויעשה לה בכל יכלתו. ובשהוא עושה לעולמו, יעשה לו כמי שעושה בשל אחרים, כדי הצורך והספק בלבד. והכסיל עושה בשני הדברים בהיפך, משתדל בעניני עולמו, ומתעלם מעניני אחריותו, עכ"ד.

4) וזה לשונו: ואם תחיה על היעצות הזאת, ותגבירי שכלך, ותשמעי לעצתו, יתברך סופר המעשים הטובים כל תנועותיך המותרות בכלל המעשים הטובים ותחיינה נוספות עליהם, עכ"ד. ופירש בסוף הלבנון בזה הלשון: מאחר שבא לטור עממו, ורואה כל עמדותיו בעולם הזה כדי לעבוד את זוראו, הנה כל מה שיחנה בעולם מן הדברים המותרים לו, גם זה למצוה יחשב לו, משתקן הגוף ומחזקו לעבודת זוראו, עכ"ד.